

LŨN PHÊ-HU

Phê-hu pau tî seng-khu ê gôa-bîn; i ê chok-iōng sî chiàu ê-tòe:

1. Sî pô-hôr kun-bah.

2. Ú chhiok-kak ê chok-iōng, chiū-sî bong-tiôh gôa-üi chiū chai ê khôan-sit. Sî in-üi phê-hu ê chhiok-kak-siô-thé; i ê lâi-bîn ê sîn-keng ú bé-liu. Chhiok-kak (觸覺, touch sense), hiah-ê ê tê it gâu ê sô-châi, chiū-sî chhiú-chng-thâu-á, chih ê bé-liu, chhui-tûn.

3. Phê sî pâi-siat-khì ê chit-ê; i ê chok-iōng sî chhut-kôaⁿ. Kôaⁿ sî chui ê chit. Kôaⁿ, chit pah hûn ê lâi-bîn, nîng hûn sî kôaⁿ-sng ê iâm-hun, kap iû.

4. Phê ú khip-siu ê khùi-lât, chhin-chhiúⁿ súi-gûn lûi ê iôh, ôe khip-jip tî phê-hu-lâi.

5. Sî tiau-hô lâng seng-khu ê thé-un; chhin-chhiúⁿ nâ thiⁿ-khì khah jôah ê sî, hiah ê hân-chôaⁿ-kng ê bé-liu tiûⁿ koh khui, sói-kôaⁿ nâ lâu-chhut-lâi, lâng chiū khah liâng-léng, khôaⁿ-ôah. Nâ thiⁿ-khì khah léng ê sî, hiah ê kng ôe khah kiu-óá, khah bô hoat kôaⁿ, iâ hiah ê khah óa tî phê-hu ê huih-kng, ôe kiu, jiât-khì chiū khah bôe tûi phê-hu lî-khui seng-khu, hóan-tng, tòa tî seng-khu-lâi, sói-lâng chiû ôe sio-lô.

Phê-hu hun chòe nîng chân. Téng bîn chân kiô-chòe piáu-phê (表皮, epidermis); tê jî kiô-chòe chin-phê (真皮, dermis).

Tî chit nîng chân ê ê-tóe ú kiat-tè-chit, chit-ê kiô-chòe phê-ê-kiat-tè-chit (皮下結締織, subcutaneous connective tissue; tê 88 tô).

Piáu-phê sî chiàu i ê miâ sô kóng, tî phê-hû ê chòe tê it gôa-khau ê chô-chit, sî kui-nâ chân ê sôe-pau lâi chiâⁿ-ê.

Piáu-phê lâi lóng bô huih-kng; tî piáu-phê ê chòe tê i(it?) chhim-chân ê sôe-pau ê tiong-kan, ú tê it sôe tiâu ê sîn-keng.

Piáu-phê iâ siông-siông ú phí pôh-phîⁿ pôh-phîⁿ teh hiauh-khî-lâi. Thâu-khak ú khah chôe, kiô-chòe thâu-pho; thong seng-khu lóng sî án-ni, siông-siông teh hiauh-khî-lâi.

Chin-phê sî phê-hu chô-chit ê tê-jî chân; chit-ê sî iû koh bát ê chô-chit lâi chiâⁿ-ê. Chiap tî piáu-phê ê-bîn bô pîⁿ-pîⁿ, ú chin chôe lûi-ê, kiô-chòe leng-thâu (乳頭, papilla). Chiah ê leng-thâu chiû-sî mñg-sôe-kng, kap sîn-keng-bé teh tòa ê sô-châi. Chit ê sîn-keng-bé khî-kû, kiô-chòe chhiok-kak-siô-thé, (觸覺小體, tactile corpuscles; tê 89 tô). Chit ê chhiok-kak

sî chai-iáⁿ kün-óá ê büt-thé, piáu-bîn sî küt-tiâh, á-sî chho-chho koh-chài büt-thé ê lâi, tun, têng, nîng, ê hun-piat.

Ê-phê sî chho-chho ê chô-chit kap iû lâi chiâⁿ-ê; sî hôr lâi-pôr ê kut-môh, á-sî kun, ôe-tit kiat-liân tî chin-phê, sôi hôr phê-hu ôe i-tông kap châi-châi. Chit ê kiô-chòe phê-ê-kiat-tè-chit.

Nâ seng-khu sîm-mih sô-châi khah siông êng, hit ê phê chiû chiâm-chiâm pîⁿ khah kâu. Siông chhêng-ôe ê lâng, i nâ thng-chhiah-kha, chiû put-chí oh-tit kiâⁿ, in-üi soa ôe tiam kha; chóng-sî siông thng-chhiah-kha ê lâng put-lûn khâm-khiât, á-sî chho-soa lóng bô kan-khôr, in-üi kha-chhioh-tôe ê phê í-keng kâu. Chhêng-êng ê lâng chhiú-phê sî iù-iù, chóng-sî chòe chho-kang ê lâng ê chhiú-phê sî put-chí chho; i nâ beh siù-hoe, á-sî chòe iù-mih bôe-êng-tit.

Phê ê sek-tî bô sio-tâng; ú-ê ô, ú-ê âng, ú-ê nîg, ú-ê pêh; che mñg-sî phê ú hit hô sek, sî piáu-phê ê liâm-ék-chân sôe-pau-lâi ú iù-iù ê liáp. Hit ê liáp nâ ô, phê khôaⁿ iâ sî ô, liáp nâ nîg, phê khôaⁿ iâ sî nîg, kî-û put-lûn sîm-mih sek, lóng sî án-ni. Hit ê iù-iù ê liáp nâ kîⁿ jit, chiû-ôe pîⁿ khah ô, sói-lâng khah siông phák jit, i ê bîn-sek chiû ôe khah ô; siông-siông tiâm chhù-lâi, bîn-sek chiû ôe khah pêh.

Chin-phê ê lâi-bîn, mñ-nâ ú mñg-sôe-huih-kng kap sîn-keng; iâh ú phê-chi-chôaⁿ (皮脂腺, sebaceous gland) kap hân-chôaⁿ (汗腺, sweat gland). Phê-chi-chôaⁿ ê hun-pi iû lâu kâu mñg-kng ê sô-châi, lâi lûn-ték mñg-kng kap phê, hôr i khah nîng-lûn.

Hân-chôaⁿ ôe pâi-siat kôaⁿ; khôan-sit sî chhin-chhiúⁿ iù-iù ê kng, thâu kâu pê-hu ê gôa-bîn, ê-tóe kng-lê; siat-sû nâ ôe thiu-tit, chiû iok-liôk nîng saⁿ hun ê tng. Seng-khu-nih iok-liôk ú 238 bân ê chôe; siat-sû nâ ôe chiap chòe chit tiâu, chiû ú nîng saⁿ phor lôr ê hñg. Phê ê lâi-bîn tak só-châi, ú chin chôe hân-chôaⁿ, chóng-sî chôe chiô bô saⁿ-tâng. Chhiú-chiûⁿ-nih hit sô-châi chit chhùn ê sù-hong ú 2800-ê; iâh ú pát sô-châi put-chí khah chiô, chit chhùn sù-hong, chì-û 400-ê nâ-tiâⁿ. Teh chòe kang ê sî, á-sî jôah thiⁿ ê sî, ú lâi kôaⁿ; chiû ôe khôaⁿ-kîⁿ chin bêng; chit hô kiô-chòe hoat-kôaⁿ; chóng-sî pêng-siông put-sî thong seng-khu iâh ú teh lâu-koâⁿ, nâ-sî bôe khôaⁿ-kîⁿ; chit hô kiô-chòe chui-hun-cheng-hoat (水分蒸發, insensible perspiration). Phí-jû lâng nî-saⁿ tî tek-ko, ûn-ûn-á ta-khì, bôe khôaⁿ-kîⁿ hit ê chui-khì, ân-cháiⁿ-iû bô-khì; lâng pêng-siông sô lâu mñ-chai ê kôaⁿ, iâh sî án-ni.

Tè Jîn-sû I-su

Chit ê kôaⁿ chit jit só lâu-ê, nâ ôe lóng-chóng chû-chip lâi niû, tâi-khài ú kun-pòaⁿ ê tâng. Khô-kiàn lâi-saⁿ bak-tiôh lâ-sâm, mñ-thang chhêng siuⁿ kú, tiôh siông sôe. Lâng beh khùn ê sî, tiôh òaⁿ khùn-saⁿ, chiong jit-sî sô chhêng ê saⁿ, tiâu-teh chhe hong, kâu bîn-á-jit thang koh chhêng; mñ-sî ê khùn-saⁿ, jit-sî tiôh chhe hong, án-ni lâi thôe-ôaⁿ.

Siat-sú nâ kôr-bát hân-chôaⁿ ê kng, hôr i bôe lâu kôaⁿ, seng-khu chiû ôe phòa-piⁿ. Sói tiôh siông-siông sôe seng-khu, bián-tit ú lâ-sâm lâi that-bát hân-chôaⁿ ê kng; che sî put-chí iâu-kín.

Tê it hó ê hoat-tô, chiû-sî châ-khí sî khùn-khí-lâi thong seng-khu lâi sôe, âu-lâi êng chho-pòr chhut lât chhit kâu phê-hu sio-lô; kiám-chhái ú lâng bô ek-tî, nâ kan-ta êng bîn-tháng tóe chûi, tâa tê pòr lâi jîu, iâh khô-í. Lâng tú-á chiâh-pá, mñ-thang sôe-ek, kiaⁿ-liáu ôe chô-tòng siau-hòa ê tâi-chi.

Lâng ê phê-hu nâ ú ôan-chôan, bong-tiôh ú sôe-khún ê mih bôe jiám-tiôh; chóng-sî nâ siû-siong, put-lûn bâk-chiu bôe khôaⁿ-kîⁿ ê, nâ bong-tiôh chit khôan ê mih, chiû hit ê tòk khôai-khôai khip-siu tî huih-nih. Tùi chit ê siô-khôa ê gôan-in, bat ú i-seng kap khàn-hôr sit-lôh sîⁿ-miâ.

Tî seng-khu ê phê-hu-nih ú mñg chin chôe. Tâk ki ê mñg-kng ú têng jip tî phê ê lâi-bîn. Mñg-kng ê thâu ú kun, sói ôe hoat-mñg; hit ê kun nâ bô-khì, chiû bôe koh hoat; phí-jû chhin-chhiúⁿ chhái-á, nâ liâm i ê hiôh, á-sî liâm ki ôe koh hoat, kun nâ khau-khí-lâi, chiû lóng bô hoat. Chiâh ê mñg tak ki ú gôa-bîn têng-têng ê chô-chit lâi-bîn khah nîng-ê, kiô-chòe chhê-chit (髓質, medulla tê 88 tô) mñg ê lâi-bîn bô sîn-keng, sói chhut-châi lâng chián, iâh bôe thiâⁿ; nâ-sî phê ê lâi-bîn chiû ú, sói chhoah-mñg chiah ôe thiâⁿ.

Tî chng-thâu-á ê bé ú chng-kah, sî chhin-chhiúⁿ kah ê lûi, chhah jip tî phê ê lâi-bîn, hôr lâng ni mih, liâm mih khah lî-piân, koh ôe pang-chân chng-thâu-á khah ú lât. Chng-kah sî soeh jip phê lâi-bîn ê khang-hûn, tûi jiâu-chhñg kap jiâu-bú tit-tiôh iûⁿ-chhí, chiû chiâm-chiâm khah tñg. Ú-sî chng-kah siû-siong thng kah, hit ê jiâu-bú, nâ bô pháiⁿ-khì, chiû ôe koh hoat; jiâu-bú nâ phah-pháiⁿ, chiû bôe koh hoat. Beh chiah chng-kah ê kái-phò, tiôh khôaⁿ tê 90 tô. (Lâi-gôa-kho Khàn-hôr-hák, tê 8 chiuⁿ, tê 110-115 iâh)